

Zaujímavosti z histórie mesta Trenčín

Naprieč zahraničnými médiami sa začalo hovoriť o slovenskom pôvode azda najpoužívanejšieho stvárnenia emócií v elektronickej komunikácii na svete. Smajlík, ktorého v roku 1635 prikreslil k oficiálnemu dokumentu trenčiansky notár **Ján Ladislavides**, nedávno objavil šéf Štátneho archívu v Trenčíne **Peter Brindza**.

Pred takmer 400 rokmi ho pripísal ku kontrole mestských účtov, ku ktorým nemal žiadne námietky. Zdá sa, že je najstarší na svete. Dosiaľ sa za taký pokladal emotikon nájdený v básni anglického básnika z roku 1648.

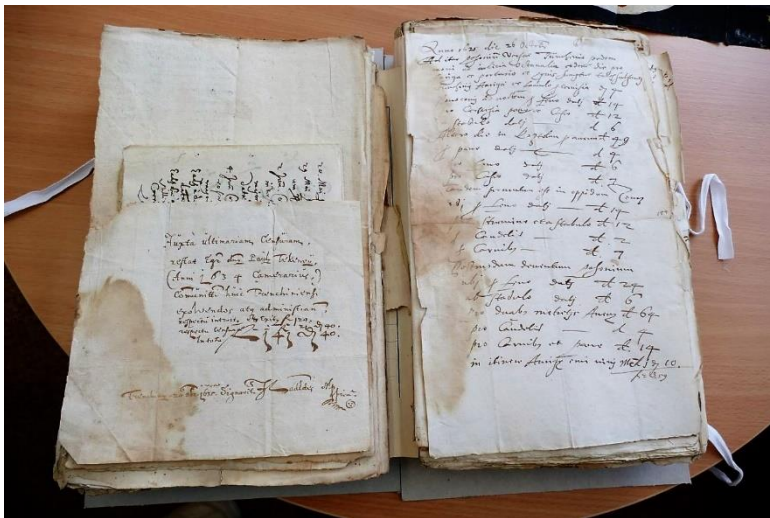

Peter Brindza s jedinečným historickým dokumentom.

„Nami objavenému pravdepodobne najstaršiemu smajlíku na svete sa dostalo medzinárodnej pozornosti. Všimli si ho médiá v Poľsku aj v Holandsku a dnes mi písali aj z Česka, že chcú napísať o našom smajlíku,“ potvrdil včera riaditeľ Štátneho archívu v Trenčíne Peter Brindza, ktorý emotikon v historickom dokumente objavil.

Dnes sa už o slovenskom smajlíku ako o najstaršom na svete píše v Rusku, Číne, Amerike, Indii, Indonézii, v Turecku a dokonca aj na Filipínach! Holanďania nelenili a s Brindzom, ktorý smajlíka objavil pri triedení dokumentov, uverejnili aj rozsiahly rozhovor s titulkom „Slovensko: miesto narodenia emotikonov“.

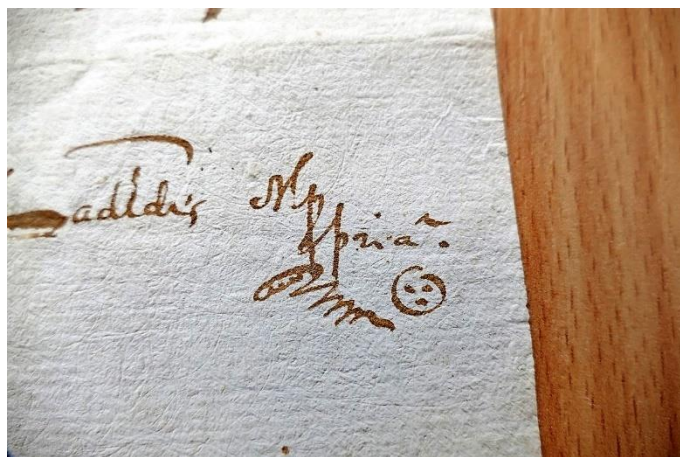
Smajlík našli v skupine písomností z Trenčianskeho magistrátu z rokov 1633 až 1638. Predmetný dokument sa nachádzal vo fascikli z roku 1635. Archivári ho objavili pri triedení účtov mesta Trenčín od roku 1527. „Keď som dokumenty zaraďoval do fasciklov, všimol som si smajlíka!“ vysvetľuje historik Peter Brindza

s tým, že hoci bola tvárička malá, okamžite mu udrela do očí, priam až svietila z dokumentu.

„Keď som ho objavil, nevedel som, že je pravdepodobne najstarší na svete,“ povedal Peter Brindza s dôvetkom, že ho emotikon prekvapil a ihneď mu vyčaril úsmev na tvári.

Podľa historika je ich archív plný prekvapení. „Nikdy nevieme, aké nové informácie nájdeme v dokumentoch. Máme tu množstvo unikátov,“ prezradil Peter Brindza s tým, že archivárov

teší záujem zahraničných médií o slovenského smajlíka. „Sme hrdí na to, že sme aj takto mohli upriamiť pozornosť na Slovensko,“ hovorí hrdo.

Historička a etnologička Katarína Nádaská nález komentuje takto: „Aj v 17. storočí ľudia poznali emotikon! Dokazuje to archívna listina z Trenčína - keď notár dokončil revíziu mestských účtov a bol spokojný, k svojmu podpisu pripojil grafický znak pripomínajúci smajlíka. Keďže v tom čase nebolo v Európe veľa ľudí,

ktorí by vedeli čítať a písať, našli sa podobné znaky v Uhorsku aj v Anglicku. Slovensko teda môže byť hrdé, že je krajinou, kde sa našiel zatiaľ prvý smajlík na svete!“

Doteraz bol za prvý svetový smajlík považovaný emotikon nájdený v básni anglického básnika **Roberta Herricka** z roku 1648, z čias občianskej vojny. To znamená, že má 369 rokov. Smajlík, ktorého objavili archivári v Trenčíne, má však až 382 rokov, takže je o 13 rokov starší. Moderné emotikony boli vytvorené na začiatku roka 1980 ako grafický spôsob prejavu emócií v písomnom texte.

www.cas.sk 07.02.2017

pomocná evidencia 118/1/2017

Štátny archív v Trenčíne sa môže popýšiť ďalším unikátom. Len nedávno sme informovali, že pozorní archivári objavili pravdepodobne najstaršieho smajlíka na svete.

Do spisu ho v roku 1635 zapísal mestský notár **Ján Ladislavides**. Zrejme najstaršie zachované slovenské smútočné oznámenie, tzv. mortuárium, vzniklo v roku 1639. Tak ako dnešné smútočné oznámenia ohlasovalo smrť človeka.

Vzácne dokumenty maľované

na papieroch objavili pracovníci archívu. „V rámci Trenčianskeho kraja sú to dva zrejme jediné zachované exempláre,“ vysvetlil riaditeľ archívu **Peter Brindza**.

Prvé patrí členovi rodu Petrzwaldských z Petrzwaldu, pôvodne ide o moravský rod. „Z literatúry vieme, že najstaršie, ktoré sa spomína, je z roku 1642, ale my tu máme toto, ktoré je

z roku 1639,“ povedal Peter Brindza. V archíve však nevedia, komu z predmetnej rodiny patrilo.

„Druhé mortuárium pochádza z roku 1663 a patrí trenčianskemu senátorovi a mestskému kapitánovi **Jánovi Bobockému**. Obsahuje zobrazený erb, klenot erbu a opis, kde sa na základe písmen dá identifikovať, že ide o Jána Bobockého.

Mortuárium Petra Bobockého.

V spodnej časti je zaznačené, že zomrel 23. apríla roku 1663 vo veku 33 rokov a 6 mesiacov,“ dodal. Parte navyše využili aj ako obal na jednu z mestských účtovných kníh z roku 1667, na ktorej sa

zachovalo dodnes. Ide o smrtný štít, ktorého úlohou bolo reprezentatívne ilustrovať a pripomínať nebožtíka mešťanom. V Trenčíne sú v papierovej podobe, ktorá sa vo všeobecnosti rozšírila v 16. a 17. storočí. Tie trenčianske sú unikátne aj tým, že sú farebné, čierna farba na nich je zrejme sadza. Z ostatných archívnych prameňov, napríklad pečatí totiž nebolo známe, aké farby erby na mortuáriách obsahovali. Vo farbe bývali erby len na erbových listinách, čiže povýšení do šľachtického stavu.

www.cas.sk 11.02.2017

pomocná evidencia 142/1/2017

Reštaurátor Stanov Matice slovenskej **Peter Oravec** prirovnáva ich hodnotu k českým korunovačným klenotom. Písomný skvost slovenskej histórie mal tú česť reštaurovať.

Unikátny dokument našej histórie je datovaný 5. februára 1862. Knižné dosky tejto národnej kultúrnej pamiatky zhotovila

manželka **Jána Francisciho Amália Francisciová** podľa návrhu **Jozefa Božetecha Klemensa**. Celý text je rukopisný, ľavá strana listov je písaná po maďarsky, pravá strana po slovensky.

K stanovám je pripojená potvrdzovacia klauzula uhorskej miestodržiteľskej rady s voskovou pečaťou pod číslom 38 441 z 31. mája 1863. Reštaurátor Peter Oravec Stanovy Matice slovenskej po práci každý deň uložil do trezoru a ráno si ich vyzdvihol. Reštaurovať dokument nevyčísliteľnej hodnoty bolo aj pre skúseneho reštaurátora zážitkom na celý život.

Hoci žijete v Martine, kus vášho srdca patrí Trenčínu, s ktorým ste úzko prepojený...

„Moja mama pochádza z Trenčína a študovala tu na trenčianskom gymnáziu. Moje detstvo som každé leto trávil u mojej babky Eleonóry Triebovej, ktorá bola stredoškolskou profesorkou na Strednej zdravotnej škole v Trenčíne. Naše spoločné výlety na Brezinu, Trenčiansky hrad, Kubranskú kyselku, do Trenčianskych Teplíc sú nezabudnuteľné a rád sa k nim v spomienkach vraciam. Takisto sa každý rok snažím s mojou manželkou Helkou, ktorá je takisto reštaurátorka, a synom Miškom navštevovať Trenčín a ukázať im môjmu srdcu blízke mesto.“

Reštaurátor Stanov Matice slovenskej Peter Oravec.

Čo najviac negatívne pôsobí na papier starý desiatky až stovky rokov? Ako sa to podpíše na jeho kvalite?

„Do polovice 19. storočia sa používal na tlač kníh, tak aj ako písací materiál, ručný papier. Jeho kvalita je dodnes neprekonaná, pretože základ papiera tvorila bavlna, ktorá bola v procese výroby bielená. Papier má dosť dlhé vlákna, ktoré sa vzájomne v procese výroby prelínajú, a tak vytvárajú stabilnú štruktúru. Žiaľ, druhá polovica 19. storočia je pre kvalitu výroby papiera kritická. Výroba papiera sa presu-

nula zo súkromných manufaktúr – papierní, do industrializovaných fabrík. Namiesto bavlny sa na výrobu papiera začala používať drevovina.

Lignín v papieri spôsobuje degradáciu – lámanie, zmeny farbnosti (žltnutie). To je dôvodom, prečo ručný papier z 15. storočia vykazuje lepšie vlastnosti ako strojový papier z roku 1860. Napriek tomu dokumenty, ktoré boli a aj v súčasnosti sú uložené v dobrých podmienkach, čiže nie sú vystavené prílišnému svetlu, vlhkosti, alebo naopak presušeniu, si zachovávajú svoje relatívne dobré vlastnosti aj napriek tomu, že sú vytvorené z menej kvalitnej suroviny.“

V čom vznikol pri reštaurovaní Stanov Matice slovenskej najväčší problém vzhľadom na papier?

„Reštaurovanie Stanov Matice slovenskej bolo veľkou výzvou, pretože pre Slovensko je to výnimočný klenot – národná kultúrna pamiatka. Pri reštaurovaní som použil metódu In situ, to znamená, že sa ani listy, ani obal dokumentu nerozoberali,

ale reparovali. Pri reparácii boli použité prírodné materiály, ktoré svojou kvalitou zabezpečia trvanlivosť a zachovávajú zreštaurovaný stav na dlhé obdobie. Išlo o použitie veľmi kvalitného dlhovláknitého japonského papiera s dĺžkou vlákien 9 mm a nízkou gramážou. Tento druh papiera po aplikácii zabezpečí vysokú transparentnosť a zároveň pevnosť v dopĺňaných častiach.“

Ako na množstvo desaťročí reagoval atrament, ako sa menil počas starnutia. Rozpíjal sa, bledol?

„Atrament a aj papier bol počas reštaurátorského prieskumu zhodnotený ako vcelku zachovaný. Najväčší problém bol s mechanickým poškodením listov a obalu, ktoré sa prejavilo v natrhnutých rožkoch na krajoch listov. Tie bolo potrebné doplniť do pôvodného formátu v takmer totožnom odtieni.“

Aká bola kvalita atramentu použitého v stanovách v porovnaní s dnešnými používanými materiálmi?

„Atrament bol veľmi kvalitný a takisto vynikajúco zachovaný je aj rukopis, ktorý je rozdelený na slovenskú a maďarskú

časť. List papiera bol preložený v polovici stránky a tá vytvárala prirodzenú polovicu hárku. Dnešné písacie materiály okrem klasického a dokumentačného papiera nemajú príliš veľkú životnosť. Vplýva na to okrem samotného

zloženia atramentu aj ich uloženie. Odporúčam preto nevystavovať dokumenty, rukopisy na svetle, ale na tmavom mieste. Z tohto dôvodu v dnešnej dobe už takmer každé múzeum alebo

archív používa na expozičné účely nie originál dokumentu, ale jeho vernú kópiu – faksimile dokumentu.“

Z akého materiálu bol vytvorený obal?

„Obal Stanov Matice slovenskej vytvorila manželka Jána Francisciho – Rimavského pani Amália Francisciová podľa návrhu významného maliara Jozefa Božetecha Klemensa. Obal tvorí veľmi jemný modrý zamat, do ktorého je zapustené mosadzné koráľkové zdobenie. Znak Slovenska je vytvorený z farebných nití a malých farebných koráľok, ktoré sú vo vnútri prišité niťami. Vytvorenie takéhoto obrazca si vyžadovalo veľmi veľkú precíznosť.“

V akom stave bola vosková pečať?

„Použitá vosková pečať bola úradným potvrdením, že Matica slovenská vznikla na základe predložených stanov ako inštitúcia. Pečať bola takmer nepoškodená a vyžadovala si len mechanické očistenie. Zachované fragmenty nití som nesmel počas reštaurovania vôbec rozviazať, pretože by aj z právneho hľadiska došlo k porušeniu právnej záležitosti, aj keď 150 rokov starej. Počas reštaurovania som musel rešpektovať všetky zásady reštaurátorskej etiky, zachovanie maximálnej možnej originality.“

Akým spôsobom boli Stanovy Matice slovenskej chránené a kde boli uložené počas maďarizácie a dvoch svetových vojen?

„Po zrušení, resp. zatvorení Matice slovenskej v roku 1875 ich zhabali spolu s ostatnými dokumentmi maďarské úradné orgány a dostal ich pod správu pomadžarčovacích spolok FEMKE. Zaujímavým historickým dokumentom, ktorý pochádza z roku 1918, je doložené svedectvo o ich uložení v trezoroch Tatra Banky v Martine od nemenovaného darcu, ktorému sa ich podarilo získať zo zanikajúceho spolku FEMKE na sklonku konca monarchie.“

V tej istej budove Tatra Banky sa približne v tom istom období konalo stretnutie slovenskej politickej reprezentácie, ktoré vyvrcholilo vyhlásením, ktoré je známe ako Martinská deklarácia, ktorou sa Slovensko prihlásilo k vzniknutej ČSR. Takže neznámy donátor zachránil vzácny klenot na takisto historicky vzácnom mieste v roku 1918. Po tomto období už boli Stanovy uložené v trezoroch Matice slovenskej.“

Pri reštaurovaní dokumentu ste využili aj tukovaciú pastu. Na čo slúži?

„Po zreštaurovaní vzácneho obalu a celého dokumentu vôbec, bolo potrebné vytvoriť aj konzervačný archívny obal na stanovy, ktoré by tak boli chránené pred akýmkoľvek prvotným mechanickým poškodením. Tento obal bol vytvorený počas prvého reštaurátorského zásahu. Bol vytvorený z kože a po celkovom zreštaurovaní bolo potrebné naň použiť konzervačný náter, ktorý používame po reštaurovaní historických usní.“

Koľko reštaurovaní majú za sebou Stanovy Matice slovenskej? Kto a kedy ich robil ?

„Žiaľ, nie sú zachované presné záznamy, ktoré by dokumentovali, kto presne realizoval reštaurátorský zásah. Ale podľa predchádzajúcich úprav predpokladám, že jeden zásah bol realizovaný niekedy v 60. – 70. rokoch 20. storočia.

V predchádzajúcom reštaurátorskom zásahu boli použité z dnešného hľadiska nevhodné, farebne tmavšie, akoby záplatky z japonského papiera, ktoré som postupne po aplikovaní demineralizovanej vody odstránil a nahradil novými transparentnými kusmi japonského papiera. Na Stanovách sa negatívne podpísalo ich časté vystavovanie a ukážky štátnym návštevníkom, keďže boli žiadaným artefaktom pre rôznych straníckych predstaviteľov.“

Je zistené, koho rukopis slúžil na zapísanie Stanov Matice slovenskej?

„Meno autora rukopisu Stanov sa nedá presne určiť, na konci sú však uvedené podpisy všetkých zúčastnených, ako boli Ján Palárik, Ján Gotčár, Ján Francisci, Viliam Pauliny -Tóth.“

Kde a ako sú v súčasnosti uložené Stanovy MS?

„V súčasnosti sú uložené v trezoroch Archívu Matice slovenskej ako vzácny národný klenot.“

Vyrába Matica slovenská pre potreby múzeí a podobne faksimile stanov a ich verné napodobeniny?

„Samotné Stanovy Matice slovenskej majú svoje faksimile, ktoré je uložené v dvorane Pamätníka (prvá budova Matice slovenskej), ktorý

spravuje Slovenská národná knižnica v Martine. Je to verná kópia, ktorú môžu návštevníci múzea uvidieť. Originál stanov nie je verejnosti prístupný, ale je uložený, ako som už spomínal, v trezoroch Matice slovenskej. Je dôležité, aby zostal chránený aj pre generácie, ktoré prídu po nás.“

Dá sa vyčíslit' finančne hodnota Stanov Matice slovenskej?

„Ich hodnota je nevyčísliteľná, najmä pokiaľ ide o historický význam, keďže boli prvým kultúrno-spoločenským dokumentom v čase národnej emancipácie. Počas samotného reštaurovania som musel pracovať v značne sprísnenom režime. Po skončení určitého reštaurátorského procesu som ich musel každý deň odkladať do trezoru a ráno som si ich mohol opätovne vyzdvihnúť a pokračovať na ďalšom reštaurovaní. Ich hodnotu by

som prirovnal k českým korunovačným klenotom, ktoré takisto tvoria národno-štátny a kultúrny základ našich susedov.“

Ako sa z pohľadu reštaurátora pozeráte na fakt, že dnes je väčšina materiálov uchovávaná v elektronickej a digitálnej podobe?

„Nemám nič proti digitalizácii a elektronizácii knižných dokumentov. Je to jedna z foriem uchovávania, archivovania písomných materiálov v 21. storočí.

Tieto technológie majú pre verejnosť ďalší dôležitý význam – sprístupňovanie všetkých písomností. Študent bádateľ môže čítať literatúru cez internet, nemusí cestovať do knižnice, stáť v rade na vyzdvihnutie knihy alebo čakať, kedy bude kniha vrátená a jeden exemplár sa mu konečne dostane do rúk.“

Nemáte obavy, že generácie o 100 – 200 rokov z tejto epochy nebudú mať nič? Ťažko veriť,

že za 200 rokov budú pamäťové nosiče čo i len trochu podobné tým súčasným...

„Nie som informačný technik, takže neviem, ako sa budú správať nosiče o desiatky rokov, takže toto neviem zodpovedať. Klasické reštaurovanie je proces, ktorý je založený na reštaurovaní mechanických a chemických poškodení, ktoré vznikli v dôsledku nesprávneho uloženia, poškodenia, starnutia. Aké výkričníky sú nad IT technológiami, ukáže čas a ich výskum.“

Keď sa porovná kvalita písacích materiálov – perá, ich náplne v súčasnosti a v minulosti... Dnes z archívneho hľadiska musia rôzne gumovacie a gelové perá reštaurátorov doslova strašiť.

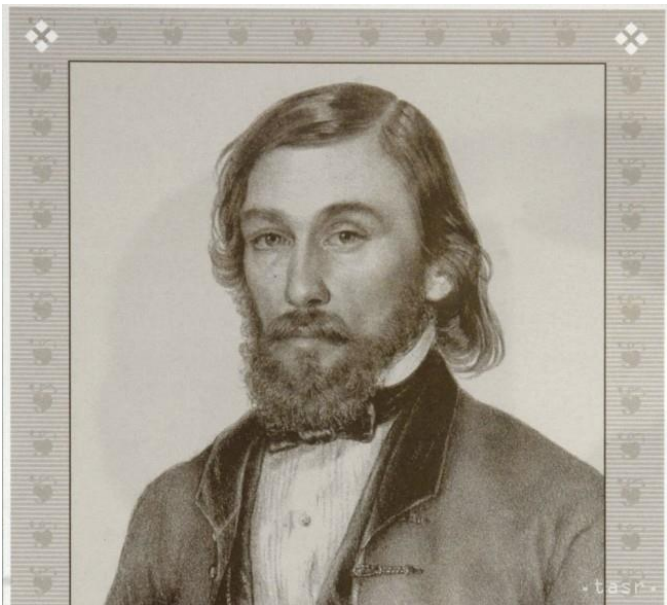
„Historické atramenty sú z mnohých hľadísk lepšie ako tie súčasné. Aj keď pred niekoľkými storočiami používaný železodubienkový atrament je veľmi agresívny. Na papieri po jeho nanesení vzniká po čase silná deštrukcia a celý text vypadáva v dôsledku pôsobenia silného účinku obsiahnutej kyseliny.

Dnešné modré, zelené, kaligrafické a dokumentačné atramenty sú kvalitné a pokiaľ nie sú vystavené priamemu slnečnému osvetleniu, sú aj stabilné. Horšie to je s rôznymi prepisovačkami, fixkami, ktorých plnidlo tvorí lieh. Ten spôsobuje permanentné vyparovanie, žiaľ, aj farebnej časti, a to spôsobuje postupné vyblednutie textu.“

www.sme.sk 12.02.2017

pomocná evidencia 143/1/2017

Jozef Miloslav Hurban chodil do latinskej školy v Trenčíne, naučil sa teda po latinsky aj po maďarsky. Na túto školu po štúdiách ako organista nastúpil ešte ako slobodný otec Ľudovíta **Štúra - Samuel**. Zapísal sa do dejín ako evanjelický kňaz, organizátor slovenského národného hnutia, vydavateľ Slovenských pohľadov, spoluzakladateľ Tatrína, historik, publicista, básnik, spisovateľ a vodca Slovenskej národnej rady v revolučných rokoch 1848-1849 a jeden z tzv. otcov modernej slovenčiny. Zomrel 21. februára 1888.

Školské roky 1826 - 1830 Jozef (ešte stále aj Ľudovít) Hurban vychodil v latinskej škole v Trenčíne. Na toto obdobie svojho mladého života nemal najlepšie spomienky. Nad žiakmi

po celý čas visela trstenica učiteľa a pri každom zle vyslovenom maďarskom či latinskom slovíčku sa dávala do pohybu.

Vo svojich spomienkach na tieto v podstate ešte stále detské roky napísal aj toto: „Priebehom tých rokov užil som najhoršieho vyučovania, lebo celý tento čas vo výchove tak súkromnej, ako aj verejnej nebol spravovaný nijakými pedagogickými pravidlami... Nie cvičenie ostrovtipu, nie cvičenie vlôh a vrodových spôsobností, nie osvietenie rozumu a ostatných mocnejších znamenitostí, ale zatemňovanie, hubenie, obvykle až bôľ, papúškovanie pri stálom bdení a korbáč mali miesto v našom vyučovaní. Štúdiá moje nie životu, ale len škole a skúškam, opravdu smiešnym to okázalostiam, boli prispôsobené. Opravdu nemôžem mlčaním pominúť tú neľudskosť, ktorou sme boli nútení k metóde, aby sme sa naučili maďarskému jazyku. Keď sme tvrdé a drsné hlásky v maďarských slovách, často protivné Slovanom, predtým nepočuté a hrubé zvuky nemohli primerane vysloviť, vždy sme boli cvičení prísnymi trestami. Všetko toto zlo sa vtedy ešte väčšmi zväčšilo, keď ma matka zo sporivosti pre prílišné štúdium dala zapísať do takzvaného trenčianskeho alumnea.“

Sú to tvrdé slová, ktoré o svojich prvých krokoch za vzdelaním napísal v dospelom veku. Na druhej strane treba dodať, že túto spomienku Jozef Miloslav Hurban zaznamenal vo svojom po latinsky napísanom životopise. Pri vstupe do života ovládal latinčinu perfektne. Zdokonalil sa v nej na bratislavskom lýceu. No pravdou zostáva, že jej základy sa naučil na latinskej škole v Trenčíne. Pravdou je aj to, že na túto školu po štúdiách ako organista nastúpil ešte ako slobodný otec Ľudovíta Štúra - Samuel. Ani jemu sa tam nepáčilo, preto využil prvú príležitosť a prijal ponuku odísť do Uhrovca. Lenže vtedy Hurban ešte nebol na svete. Po rokoch sa to dozvedel priamo od Ľudovíta v Bratislave.

Budova staručkej, ešte za feudalizmu postavenej latinskej školy v Trenčíne, ani budova spomínaného alumnea, čiže ústavu s najlacnejšou stravou pre žiakov a študentov, sa nám v Trenčíne nezachovali. Zato dominanta mesta - Trenčiansky hrad - sa nielen nad mestom, ale nad celým okolím týči v plnej svojej kráse dodnes a iste prežije aj ďalšie storočia.

Je zaznamenané, že Trenčiansky hrad bol častým miestom výletov mladučkého Hurbana a jeho spolužiakov. Postupne sa oboznamoval s jeho históriou, so životom a výbojmi jeho najväčšieho pána i so spoločenskou situáciou v jednotlivých obdobiach našich dejín. Ešte možno celkom netušil prečo, ale je isté, že tieto poznania si natrvalo uložil do svojej pamäti.

V čase dospelosti a najväčšieho tvorivého vzopätia sa do týchto našich historických dejov vrátil. A nebol jediný. Chlapcom od Trenčína, vrátane Ľudovíta Štúra, bola postava Matúša Čáka veľmi sympatická a vo svojej tvorbe si ho neraz idealizovali. No a v Hurbanovej mladosti to bola, zdá sa, jediná možnosť úniku spoza zatuchnutých múrov školy a spreď malých okienok tmavých a vlhkých izieb.

V septembri roku 1830 Jozef Ľudovít Hurban odišiel študovať na evanjelické lýceum do Bratislavy. Mal trinásť rokov.

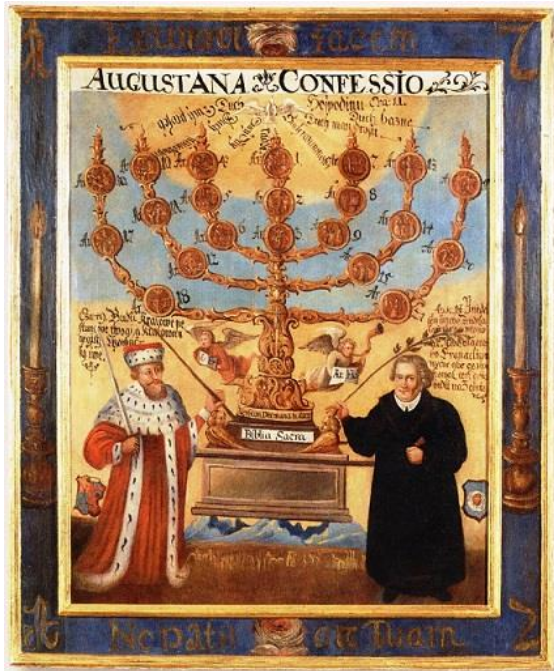
www.teraz.sk 23.03.2017

pomocná evidencia 259/1/2017

Maďarské národné múzeum organizuje pri príležitosti 500. výročia začatia reformácie veľkolepú výstavu. Trenčianske múzeum v Trenčíne na nej bude participovať a to zapožičaním dvoch obrazov - Augustana Confessio a Kalvaria - ktoré sa nachádzajú v jeho zbierkovom fonde.

Reformačné hnutie sa v 16. storočí rýchlo šírilo aj do uhorských krajín. V Dolnom Uhorsku a Sedmohradsku sa presadil najmä kalvinizmus, v Hornom Uhorsku prevažoval luteránsky reformačný smer a augsburské vyznanie viery. V 17. storočí už

nová viera jednoznačne v Uhorsku dominovala. Tak sa stalo aj v Trenčíne. Posilnenie priniesla najmä vlna pobielohorských exulantov z Čiech a Moravy v prvej tretine 17. storočia. Prvý trenčiansky a liptovský dedičný župan z rodu Ilešháziovcov, Štefan I. bol jedným z najvýznamnejších predstaviteľov protestantizmu v Uhorsku.

Obe zapožičané diela ikonografiou zobrazujú základné vyznanie evanjelickej viery augustuburského vyznania. Najmä Augusta Confessio predstavuje akýsi manifest viery a ilustráciu základných vieroučných článkov.

Dielo Kalvária predstavuje jednu z najzákladnejších protestantských dogmatických téz, že spasenie človeka je možné iba prostredníctvom božej milosti, ktorú možno dosiahnuť len vierou. Téza viaže obe diela do jednotného celku, zdôrazneného aj maliarskym podaním.

Obrazy budú súčasťou výstavy organizovanej Maďarským národným múzeom v Budapešti. Výstava sa koná pri príležitosti 500. výročia začatia reformácie a pre verejnosť bude otvorená od 26. apríla do 5. novembra 2017.

www.muzeumtn.sk 27.03.2017
pomocná evidencia 276/1/2017

Historické centrum Trenčína skrýva niekoľko architektonických skvostov. Mnohé z nich majú takpovediac svoj rodný list zaznamenaný na fasáde či priečelí. V sobotu 13. mája sa uskutočnila komentovaná prehliadka historickým centrom mesta

Trenčín, ktorú pripravil nadšenec histórie **Ing. Vojtech Brabenec**.

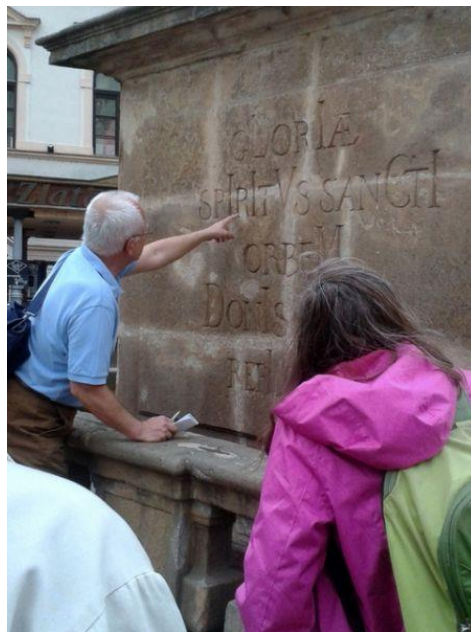
Ako uviedla jedna z účastníčok prehliadky, obyvatelia mesta často chodia s hlavami obrátenými do zeme a pritom sa stačí len pozrieť smerom hore, aby uvideli nový obzor a nadýchali sa histórie i nových poznatkov o meste, v ktorom žijú. Táto komentovaná prehliadka bola prvou las-tovičkou v ponuke Trenčianskeho múzea. Hoci sa uskutočnila v pomerne komornej atmosfére, priniesla jej účastníkom nové poznatky z histórie mesta.

Putovanie ulicami či uličkami mesta sa začalo pred budovou Trenčianskeho múzea – Župným domom, nasledovali niekoľké meštianske domy na Mierovom námestí, Morový stĺp, či slnečné hodiny na priečelí barokového komplexu kláštora Piaristov. Nasledovala Mestská veža s nápisom umiestneným nad bránou.

Následne sa účastníci prehliadky presunuli na Palackého ulicu, kde Ing. Vojtech Brabenec pripomenul historiku o tom, ako sa František Palacký zachránil pri svojom pobyte v Trenčíne pred rozvodneným Váhom. Úroveň hladiny tejto rieky dosahovala až po značku znázornenú na tabuli osadenej na múre Piaristického gymnázia Jozefa

Ing. Vojtech Brabenec počas komentovanej prehliadky historickým centrom.

Braneckého. Nasledovalo niekoľko budov na Palackého ulici. Záver patril neformálnej diskusii a spomienkam na starý Trenčín.

Ing. Vojtech Brabenec pôvodne vyštudoval elektrotechniku, ktorej sa venoval po celý život, no učarovala mu aj história. Prvé dotyky s ňou zaznamenal už ako malý chlapec, keď ho lákali tajomné múry Trenčianskeho hradu. V súčasnosti sa venuje odkrývaniu histórie v Klube starých Trenčanov.

www.muzeumtn.sk 14.05.2017

pomocná evidencia 431/1/2017

Jozef Gabčík nepatrí medzi najznámejších Slovákov. Omnoho vrúcnejší vzťah k nemu pestovali naši západní susedia. Jeho meno sa však krvavo vrylo do histórie 2. svetovej vojny. Bol hrdinom alebo nie? Táto otázka trápi verejnosť už celých 75 rokov.

Likvidáciu jedného z najkrutejších mužov nacistického režimu má na svedomí Slovák, ktorého odvážne činy šokujú dodnes. Po atentáte, ktorý spáchal na nemeckého politika **Reinharda Heydricha**, sa nacisti pomstili tisíckam ľudí. Zomrelo by ich viac, ak by ostal nažive?

Jozef Gabčík

Jozef Gabčík sa narodil v roku 1912 v malej slovenskej obci Poluvsie, ktorá je v súčasnosti mestskou časťou Rajeckých Teplíc. Pochádzal z veľmi jednoduchých pomerov, narodil sa do rodiny robotníka.

„On sám sa vyučil za kováča a zámočníka. Príbuzní ho už v mladosti charakterizovali ako dobrodruha. Nechcel "stvrdnúť" doma a ťahalo ho to do sveta. Mal preto často konflikty

so svojím otcom, ktorý pritom pracoval v USA a Argentíne,“ ozrejmil **Tomáš Klubert** z Ústavu pamäti národa.

Vojenčinu bral ako príležitosť dosiahnuť niečo viac. Jeho

Reinhard Heydrich

vojenská kariéra odštartovala v roku 1932, keď nastúpil na základnú vojenskú službu. Bol absolventom poddôstojníckej školy a v košickom pešom pluku 14 zostal slúžiť aj po skončení základnej vojenskej služby. V tomto povolání sa jednoducho našiel.

„Do civilu sa vrátil v roku 1937 na naliehanie otca po

smrti brata Michala. Aj potom však pracoval pre armádu v žilinskej vojenskej továrni na výrobu bojových plynov,“ vysvetlil Tomáš Klubert. Pre pracovný úraz ho preradili do Trenčína, kde pôsobil ako skladník.

Po vzniku Slovenského štátu rástla u Gabčíka nespokojnosť s režimom. V marci 1939, keď nemecká armáda prevzala sklad, v ktorom pracoval, spáchal sabotáž na prepravných zásobníkoch. Pred hrozbou väzenia utiekol v júni cez Poľsko do Francúzska.

Keďže vedel, že návrat z misie do Protektorátu je nepravdepodobný, dobrovoľne sa prihlásil do špeciálnych kurzov vo Veľkej Británii. Vo Francúzsku sa stal súčasťou cudzineckej légie. Kariérne rástol pomerne rýchlo. Po vypuknutí vojny sa vypracoval na zástupcu veliteľa čaty.

Do akcie sa prvýkrát zapojil pri rieke Marne, kde slúžil ako veliteľ guľometného družstva. Lákadlom pre neho boli špeciálne úlohy. Chcel jednoducho preniknúť až k nepriateľovi.

Keďže bol cieľavedomý a snaživý, jeho prácu si cenili stále viac. Nebolo preto prekvapením, keď sa stal veliteľom skupiny

Anthropoid. Tento krycí názov slúžil ako zásterka pre atentát na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha. Ten bol v čase nacizmu tretím najvyšším predstaviteľom tohto režimu. Gabčík v operácii pôsobil pod menom Zdeněk.

Akcia s krycím názvom Anthropoid bola významná. Gabčíka a jeho partnera a zároveň kamaráta **Karla Svobodu**, s kto-

Luxusný mercedes Reinharda Heydricha.

rým sa spoznal už v Poľsku, pred odletom na nepriateľské územie prijal dokonca **Edvard Beneš**.

Agenti odleteli na misiu v noci 28. decembra 1941. Mali ich vysadiť pri

Plzni, no vysadenie posádky malo napokon akčnejší záver – nočný zoskok pri obci Nehvizdy neďaleko Prahy. Odtiaľ sa dvojica presunula do Rokycian a nadviazali kontakt s ostatnými parašutistami, ktorí boli do akcie zapojení. Nasledovala príprava atentátu. Nebola to spontánna akcia, plánovanie zabralo týždne.

Atentát sa uskutočnil 27. mája 1942 o pol jedenástej. Keď sa auto s označením SS dostalo do strategického bodu v zákrute a spomalilo, Gabčík sa mu podľa plánu postavil do cesty a vytiahol samopal. Nasledovali chvíle plné stresu.

Gabčíkova zbraň zlyhala v tej najnevhodnejšej chvíli. Špekulovalo sa, či išlo o technickú chybu alebo zlyhal samotný Gabčík. „Nedávno bola objavená nemecká správa o atentáte, kde je uvedené, že sa mu vzpriečil náboj v hlavni. Bola to dosť častá chyba prvých modelov samopalu Sten,“ vysvetlil Tomáš Klubert.

Mal však šťastie v nešťastí. Namiesto úniku zvolil Heydrichov ochranca útok a po Gabčíkovi začal strieľať. Fatálnu chybu využil spolubojovník **Jan Kubiš**, ktorý na svoj cieľ hodil granát. Ríšskeho protektora zranil tak vážne, že 4. júna 1942 zomrel.

Atentátnici z miesta činu ušli. Aj v ich radoch sa však našiel zradca, ktorý im podrazil kolená. Bol ním odbojár **Karel Čurda**. Dvojicu takpovediac „hodil do pazúrov nacistov“, keď prezradil ich polohu. Ukrývali sa v kostole sv. Cyrila a Metoda v Prahe.

Gabčík ale zvolil dobrovoľný odchod z tohto sveta a 18. júna obrátil zbraň proti sebe. Odbojáři, ktorých pri dlhom a nerovnom boji nezabili, sa tiež rozhodli spáchať samovraždu.

„Atentát bol v európskom hnutí odporu skutočne ojedinelým činom. Heydrich bol najvyššie postaveným nacistickým činiteľom, ktorého sa podarilo takto zlikvidovať. Gabčík a Kubiš mali úlohu zabiť Heydricha ako pomstu za teror, ktorý rozpútal v protektoráte,“ vysvetlil Tomáš Klubert.

V čase atentátu Veľká Británia stále pociťovala nátlak pre výsledky Mníchovskej dohody. Obnovenie ČSR s pôvodnými hranicami nebolo isté. Úspešný atentát a následok v podobe nemeckých represálií ale britskú vládu prinútili zmeniť postoj.

„Zabúda sa však na jednu vec. Gabčík a Kubiš by atentát nemohli uskutočniť bez podpory britskej strany, ktorá im zabezpečila špeciálny výcvik a prepravu do Čiech. Briti mali na likvidáciu Heydricha vlastné dôvody,“ dodal Tomáš Klubert.

Táto otázka trápi verejnosť už celých 75 rokov. Po atentáte, ktorý spáchali na nemeckého politika Heydricha, sa nacisti pomstili tisíckam ľudí. Zomrelo by ich viac, ak by ostal nažive? Tomáš Klubert sa domnieva, že situácia by bola pravdepodobne horšia.

„Pomstu by riadil osobne. Heydrich bol jedným z najkrutejších mužov nacistického režimu, ale zároveň nadpriemerne inteligentný a výkonný. "Chladný technolog moci a násilia", ako ho charakterizoval český historik Jiří Padevět.“

V Poluvsí postavili Gabčíkovi pamätník.

Jozefa Gabčíka si cenili najmä naši západní susedia, ktorí mu v roku 2002 udelili hodnosť plukovníka in memoriam. V roku 2005 sa tohto vyznamenanania dočkal aj na Slovensku. V máji tohto roku mu preukázal satisfakciu aj slovenský prezident **Andrej Kiska**, ktorý ho povýšil na generálmajora.

Slovenskému hrdinovi postavili v obci Poluvsie aj pamätník. Stojí oproti jeho rodného domu. Atentátom sa inšpirovali aj filmoví tvorcovia. V roku 2016 mal premiéru film Operácia Anthropoid, v ktorom sa po boku **Jamieho Dornana** predstavila **Aňa Geislerová**. O samotnom Heydrichovi vznikla snímka Heydrich: Muž zo železným srdcom, ktorý predstavili tento mesiac.

www.pluska.sk 25.06.2017

pomocná evidencia 578/1/2017

Dezider Karol Molec sa narodil v Starej Turej 16. októbra 1897 ako druhý syn **Imricha Moleca** (1868 – 1922, pochovaný v Starej Turej) a **Adely Valovičovej** (1874 – 1953, pochovaná v Trenčíne). Starší brat **Imrich Molec** (1895 – 1951) bol lekárom. Pochádzal z národne uvedomelej staroturianskej rodiny.

Jeho prastrýko **Daniel Molec** (1846 – 1930) bol hlavným mestským notárom i prednostom dôchodkového oddelenia

mestského magistrátu v Bratislave a redaktorom Pressburger Zeitung.

Po ňom pomenovali Molecovu ulicu v centre mesta (dnes Strakova); v 90. rokoch „dostal“ opäť ulicu – tentoraz v mestskej časti Karlova Ves. Pôsobil v Čachticiach (1920), Starej Turej (1921), Trenčine-Istebníku (1923 – 1924) a Trenčianskej Teplej (1929 – 1936).

Dezider Molec sa 12. júla 1923 v Trenčine oženil s odbornou učiteľkou na tamojšej štátnej chlapčenskej a dievčenskej meštianskej škole **Irenou Vagačovou** (9. 8. 1896 Stará Turá – 6. 3. 1972 Trenčín), neskoršou etnografkou, publicistkou, neprofesionálnou fotografkou a kronikárkou.

V rokoch 1936 – 1945 pôsobil ako obvodný notár Trenčianskych Teplíc. V kúpeľoch mal vtedy trvalé bydlisko – na Štefánikovej ulici 1. Po založení pobočky Štefánikovej spoločnosti v Trenčianskych Tepliciach sa stal jej členom.

Prispel do knižky Monografia Tr. Teplej a Tr. Teplíc (zostavená redaktorom **Paľom Šmatlákom Teplanským** r. 1936) tromi kratšími článkami (Uvítanie p. prezidenta Dr. T. G. Masaryka, História Trenčianskej Teplej od r. 1933, O Štefánikovej spoločnosti v Trenčianskych Tepliciach).

Príležitostne publikoval aj v periodikách. Manželke pomáhal pri národopisnom výskume Omšenia a poskytol jej k dispozícii rozličné dediny sa týkajúce štatistické údaje. Po oslobodení Trenčianskych Teplíc rumunskými vojskami sa stal

tajomníkom novozriadeného revolučného MNV za Demokratickú stranu. V tejto funkcii pôsobil do júna 1946, kedy bol preložený na Povereníctvo vnútra v Bratislave.

Od roku 1946 býval v Trenčíne na Piaristickej ulici 22 (neskôr Ulica Miloša Uhra). V 50. rokoch sa ako exponent bývalej buržoáznej ČSR ocitol na čiernej listine. Jeho švagor **Viliam Vagač** i synovci **Štefan** a **Karol Vagačovci** boli politicky prenasledovaní.

Zomrel 16. júla 1972 v Bratislave. Jeho hrob sa nachádza na Hlavnom cintoríne (Trenčín-Juh), kde je pochovaný spolu s manželkou.

www.sme.sk 15.07.2017

pomocná evidencia 623/1/2017

Katarína Darvašová

Legendami opradené Slovensko. Ak je niečo, v čom môžeme konkurovať okolitým národom, tak je to rozhodne pestrá história. Tá sa písala pred viac ako tisíc rokmi aj na Skalke pri Trenčíne. Vyďajte sa s nami po stopách prvých svätcov z nášho územia sv. Svorada-Andreja a jeho učeníka sv. Beňadika.

Staručký kláštor neďaleko Trenčína a jeho okolie dýchajú históriou. Pocestní tu nájdu dva krásne objekty - Malú a Veľkú Skalku, ktoré sú od seba vzdialené približne jeden kilometer. Toto pútnické miesto na západnom Slovensku má mnoho prvenstiev. Viac nám však prezradí **Katarína Darvašová**, ktorá nás bude touto malebnou lokalitou sprevádzať.

Stretávame sa na Malej Skalke pri krásnom barokovom kostole. „Hneď na začiatku mi dovoľte predstaviť našich dvoch

svätcov. Začnime sv. Svoradom, ktorý pochádzal z oblasti dnešných slovensko-poľských hraníc. Vstúpil do rádu benediktínov, no radšej ako kláštorným chcel žiť životom pustovníka. To ho doviedlo až sem na Skalku,“ začína rozprávanie naša sprievodkyňa.

Svätý Svorad a svätý Beňadik.

zistili ďalšiu šokujúcu vec - trýznil sa tak, že okolo tela nosil opásanú ťažkú reťaz. Hovorí sa, že bola do jeho tela doslova vrastená.“

Sv. Svorad podľa legendy zázračne prebral k životu mŕtveho zbojníka a neskôr aj odsúdeného zločinca spod šibenice. Napriek tomu, že sa ľudia v tom čase dožívali približne 40 rokov, on sa pri takomto spôsobe života dožil až 60. „Asi je pravda, keď nám aj dnes hovoria, že striedamejšia strava vedie k dlhšiemu životu. Samozrejme, to vás nenabádam, aby ste jedli len jeden orech denne,“ smeje sa Katarína Darvašová.

Svoradovho žiaka sv. Beňadika stihol krutejší osud. „Keď bol už sv. Svorad starší, poslali mu na pomoc mnícha Beňadika. Ten sa rozhodol nasledovať kroky svojho učiteľa, no, bohužiaľ,

približne tri roky po jeho smrti Beňadika prepadli v jaskyni zbojníci, ktorí od neho žiadali peniaze. Keďže im ako chudobný pustovník nemal čo dať, zabili ho a hodili do Váhu z tejto skaly, kde dnes stojí kostol Malej Skalky.“

Ich súčasníkom bol biskup Maurus, ktorý zachytil osud svätcov v najstaršej uhorskej legende - Legenda o sv. Svoradovi a Benediktovi. Legendy vtedy boli chápané ako verné životopisy svätcov. Podľa nej

Kostol s relikviami oboch svätcov.

sa Beňadikovo telo našlo po roku vo Váhu neporušené. Legenda hovorí, že ho pochovali v Bazilike sv. Emeráma v Nitre, v tom istom hrobe, kde odpočíval sv. Svorad.

Spočiatku na Malej Skalke stála kaplnka, o ktorej písomná zmienka pochádza zo začiatku 13. storočia. Neskôr, keď tu sídlili jezuiti, prestavali kostol do súčasnej barokovej podoby. „Minulý rok prešiel rekonštrukciou a sú v ňom uložené relikvie oboch svätcov. V roku 1924 tu niekdajší nitriansky biskup Karol Kmeťko vyhlásil celý areál Skalky za pútnické miesto s významom rovnakým, ako majú Lurdy vo Francúzsku!“ hrdo prezrádza sprievodkyňa.

Počas toho, ako sa presúvame na Veľkú Skalku - teda na miesto, kde stoja pozostatky kláštora, nám sprievodkyňa rozpráva, že Skalku navštevuje každý rok viac ľudí, vlni ich bolo až 16 tisíc.

„Mali sme tu aj zahraničné návštevy - turistov z Francúzska, Peru, Azerbajdžanu či Ameriky. Niekedy mi to tak pripadá, že cudzincov zaujíma história viac ako našincov. Skalka je pritom najstaršie pútnické miesto na Slovensku.“

Kráčame po strmej príjazdovej ceste ku skale, kde stojí kláštor. Vchádzame cez vstupnú bránu na nádvorie, ktoré si pamätá už veľa.

„Najprv tu v jaskyni v 10. až 11. storočí žili sv. Svorad a Beňadik, potom sa sem na tri storočia nastáhovali benediktínski mnísi, ktorí postavili kláštor. Bolo tu približne 12 rehoľníkov. Neskôr na prelome 17. a 18. storočia sem na 108 rokov zavítali jezuiti, ktorých tu žilo približne 70 a kláštor zväčšili. To, čo vidíme, sú pozostatky práve

Kláštor na Skalke.

tohto kláštora,“ oboznamuje nás s ruinami Katarína Darvašová.

Nedávne archeologické výskumy na tomto mieste ukázali, že benediktíni tu po sebe zanechali stredoeurópsku raritu. „Nášli tu podlahový systém kúrenia, tzv. hypokaust, ktorý pochádzal z 13. - 16. storočia. Mnísi v tomto priestore pod podlahou kúrili a teplý vzduch zohrieval klenby pod podlahou, postavené z riečnych kameňov, ktoré zasa vyhrievali miestnosť, kde sa mnísi nachádzali.“ Nález však zatiaľ nie je verejnosti prístupný, no viaceré združenia bojujú o to, aby sa tak stalo. Je sa totiž čím chváliť.

V areáli kláštora sa nachádza aj vchod do Benediktovej jaskyne, kde pustovník žil. Vchádzame do nej cez krásny portál. „Jaskyňa má približne 30 metrov a môžeme ju považovať za najstaršiu verejnosti prístupnú jaskyňu na Slovensku

Socha svätého Beňadika.

je práve o tejto našej. Spája sa najmä so životom sv. Beňadika, ktorého zbojníci prepadli práve tu. Legenda hovorí, že keď v strachu o svoj život prosil Boha o pomoc, dotkol sa skaly a tá sa otvorila. Smrti však aj tak neunikol. Dodnes tu môžeme vidieť odtlačok ruky na skale,“ ukazuje nám miesto, kde sa naozaj nachádza odtlačok ruky. Úzka chladná chodbička vápencovej jaskyne nás prekvapivo dovedie do kostola.

„Za benediktínov to bola uzavretá skala, toto, čo vidíte, neexistovalo. Keďže jezuitov bolo viac, potrebovali väčšie miesto na modlenie, preto prerazili skalu a postavili si tento barokový kostolík.“ Ak sa však vydáte po inej chodbe, prejdete cez úzke miesta až na koniec jaskyne, kde dnes stojí socha sv. Beňadika.

Púť na Skalke.

Z jaskyne sa dostávame do staručkej benediktínskej kaplnky vytesanej do skalnej steny „Veľkou cennosťou je tento kríž a socha na ňom, ktorú dali vyrobiť jezuiti. Zobrazenie Krista má približne 300 rokov

a váži až sto kilogramov, pretože je to kovový odliatok, ktorý nie je dutý, ale plný. Odlievali ho vo Viedni a podľa mnohých odborníkov je to veľmi dôsledná práca.“

Skalku mal rád aj pán Váhu a Tatier Matúš Čák Trenčiansky a to aj napriek tomu, že bol exkomunikovaný z cirkvi. Vtedajší predstavený kláštora sa dostal dokonca do nemilosti, pretože mu potajomky slúžil omše. Možno aj na znak akejsi vďaky venoval Čák kláštora vchodový portál do jaskyne, ktorý sa zachoval dodnes.

Príbeh spojený so Skalkou má ešte ďalšie prvenstvo. Sv. Svorad a Beňadik sú prvými svätcami pochádzajúcimi z nášho územia, o ktorých vysvätení existujú písomné zmienky. „Vďaka tomu, že boli svätorečení v rovnaký čas ako prvý uhorský kráľ sv. Štefan a sv. Imrich, sa o tomto momente zachovali dokumenty v rôznych svetových archívoch, ktoré potvrdzujú toto prvenstvo.“

Miestny kňaz sa z pôsobenia na tomto mieste teší. „Je to pre mňa veľmi radostná práca, pretože sem prichádzajú mnohí ľudia, ktorí naozaj hľadajú niečo duchovné, či akési osvieženie vo svojom živote. Som šťastný, že počet pútnikov prichádzajúcich na Skalku každoročne rastie, a preto sa im snažíme ponúknuť čoraz viac aktivít, ktoré prispievajú k ich obohateniu. Chcel by som preto pozvať aj iných ľudí, ktorí možno o Skalke ani nepočuli. Nikto z tých, ktorí na toto posvätné miesto prišli, neoľutoval,“ hovorí správca farnosti **Peter Beňo**.

Pútnické miesto si prešlo búrlivými obdobiami. Po zrušení rádu jezuitov v roku 1773 kláštor chátral. Záujem o spustošenú Skalku prelomil až trenčiansky farár a historik **Ľudovít Bonaventura Stárek**, ktorý objavil aj vzácny rímsky nápis na trenčianskej hradnej skale. Za jeho obdobia sa tu konali púte, ale počas komunizmu prekrásne miesto pustlo. S väčšími opravnými prácami sa začalo až po roku 1989.

„Je krásne, že sa vždy nájdu ľudia, ktorým srdce bije za Skalku. Keby ste videli, v akom hroznom stave sme to pred rokmi prebrali... Ľudia z okolia ju zveľadili. Toto miesto vyhľadáva aj mnoho tvorivých ľudí. Koná sa tu stále viac akcií, ako

Básnik Daniel Hevier na sympóziu umelcov Ora et Ars.

napríklad inšpiratívne sympóziu umelcov Ora et Ars, ktoré organizuje výtvarník Jožko Vydrnák a navštívil ho napríklad aj básnik Daniel Hevier...“

A my chápeme, prečo. Skalka nad Váhom je čarovný kúsok Slovenska, ktorý si zamilujú nielen nadšenci histórie, ale aj turisti, milovníci prírody či cyklisti. „Každý si tu nájde kúsok svojho pokoja,“ uzatvára rozprávanie sprievodkyňa.

www.cas.sk 01.09.2017

pomocná evidencia 694/1/2017

Rekonštrukcia Mierového námestia, ktorá sa začala v druhej polovici apríla, priniesla zaujímavé objavy. Po odkrytí pôvodnej dlažby z prvej polovice 17. storočia, slúžiacej Trenčanom viac ako 250 rokov, objavili pri župnom dome, dnes sídla Trenčianskeho múzea, stredovekú Hornú bránu, ktorá bola súčasťou mestského opevnenia.

Niekoľkomesačný archeologický výskum Slovenského archeologického a historického inštitútu (SAHI) priniesol i nález v podobe torz murív, pravdepodobne domčeka z minimálne 18. storočia.

Archeológovia pri výkopových prácach v blízkosti fontány, ktorá má stáť v strede námestia, zachytili narušené torzá murív.

Podľa archeológa **Romana Vávru** narušenie spôsobili mnohé zásahy, vrátane novších z 20. storočia.

„Mnohé zásahy museli byť pravdepodobne pri prerábke námestia v 90. rokoch 20. storočia. Torzá murív pochádzajú asi z nejakého domčeka, jeho presnú funkciu nevieme,“ priblížil Roman Vávra s tým, že mohlo ísť o mýtnicu alebo vážnicu, vzhľadom na blízkosť trhu.

Archeológovia na mieste objavili aj zvyšky podľa všetkého kachľovej pece s množstvom fragmentov kachlíc, ktoré datujú do zhruba 18. storočia.

„Predpokladáme, že zánik tohto objektu môžeme datovať rovnako,“ podotkol Roman Vávra.

Vedúci archeologického výskumu **Drahošlav Hulínek** vysvetlil, že podľa zachovaných máp a správ mohol byť objekt

Torzá murív v blízkosti plánovanej fontány.

ešte starší: „Môže to byť 17. storočie, možno až neskororenesančné 16. storočie, my zatiaľ ale hovoríme o 18. storočí.“

V priestore torza našli i červenočierne fláky s uh-

líkmi, má ísť o zvyšky podlahových trámov slúžiacich ako podklad pre dosky. „Nevieme, či pôdorys tejto časti stavby nejako súvisel s murivom, ktoré je v ďalšej časti výkopu. Na starých mapách toho veľa nie je, preto sa to jednoznačne nedá určiť,“ povedal na margo dochovaného torza Roman Vávra.

Rekonštrukcia Mierového námestia ponúka archeológom možnosť zistiť viac o jeho histórii i osídlení. „Dolná časť námestia nebola až tak osídlená, čo ma skôr nemilo prekvapilo. Nemáme doložené, a to je dosť výrazné zistenie, žiadne osídlenie z doby rímskej, z obdobia Púchovskej kultúry alebo z obdo-

Pri budove múzea odhalili stredovekú Hornú bránu.

bia Veľkej Moravy, ktorá je doložená z hradu alebo blízko múzea zo starších výskumov počas kopania inžinierskych sietí v minulom storočí,“ povedal Drahoslav Hulínek.

Práve v priestore pri budove Trenčianskeho múzea odhalili stredovekú Hornú bránu. Nález časti stredovekého opevnenia archeológov SAHI veľmi neprekvapil, keďže jej existenciu dokladali písomné a ikonografické pramene. Zostali z nej len zvyšky.

„Zvyšky brány môžete vidieť pred župným domom, kde bola výrazným spôsobom narušená počas jeho stavby. Múr brány je rozbitý inžinierskymi sieťami, posledné boli robené v roku 1991,“ informoval Drahoslav Hulínek.

V blízkosti Hornej brány sa nachádza veľké množstvo inžinierskych sietí, ktorých osádzanie sa malo neblaho podpísať na aktuálnom stave pamiatky, ktorú archeológovia odkryli v prvej polovici roka 2017. Do architektúry Hornej brány mal byť dokonca pred zhruba 150 rokmi zapustený hostinec, ktorý využíval jej múry a čiastočne ich narušil.

Ako informoval ďalší z archeológov **Róbert Májsky**, hostinec vznikol v čase, keď búrali mestské hradby.

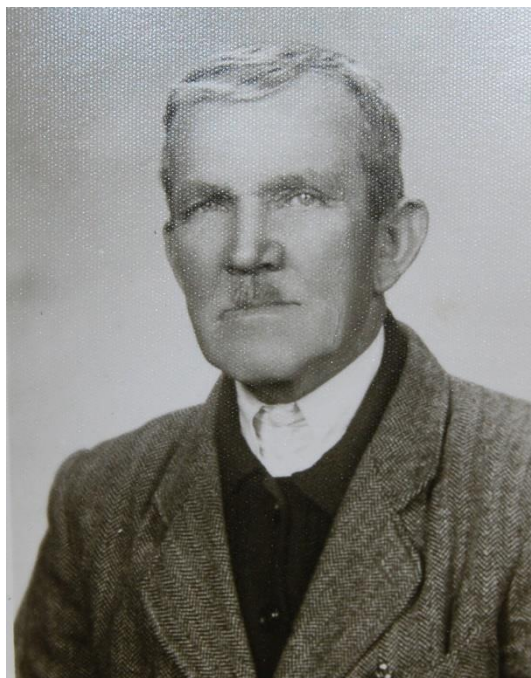
„Keď stála brána, postavili pred ňou hostinec, bolo to niekedy po roku 1857,“ vysvetlil archeológ.

www.sme.sk 20.09.2017

pomocná evidencia 735/1/2017

Krížom celým Slovenskom sa tento rok takmer dva mesiace postupne presúval legendárny Legiovlak. Svoju slovenskú púť od augustovej Žiliny naprieč našou krajinou ukončil vo štvrtok 28. septembra v Bratislave.

Replika súpravy vlaku z 1. svetovej vojny má trinásť vagónov a pripomína návštevníkom, ako žili, bojovali a trávili čas československí legionári pred vyše sto rokmi. Aj v našom regióne dodnes žijú potomkovia a príbuzní legionárov, ktorí legionársky vlak a tisíce kilometrov v ňom zažili vo vzdialených kútoch Ruska na vlastnej koži.

Štefan Masaryk

Presne 259 vlakov s 531 osobnými a 10287 nákladnými vagónmi sa navždy zapísalo do vojnovnej histórie. História, ktorá pomohla formovať začiatok budúceho samostatného Československa.

Aj **Štefana Masaryka** zo Štvrťka (okres Trenčín) našiel na začiatku 1. svetovej vojny povolávací rozkaz vykonávať vojenskú službu v rakúsko-uhorskej armáde v začínajúcom sa vojnovom konflikte. Dostal sa na východný front a následne do zajatia ruskej armády. Už predtým však mladý Štefan (narodený v roku 1881) zažil vo svojom živote zložité chvíle.

„Manželov dedko bol vychovaný naozaj veľmi skromne v chudobnej dedine. Oženil sa ako 24-ročný, narodili sa dve malé detičky a peňazí nebolo. Pochádzal z Ivanoviec a presťahoval sa k neveste do Štvrťka. Už krátko po narodení detí však odišiel pracovať do Ameriky,“ prezradila **Božena Zlatovská**, manželka Masarykovho vnuka.

Božena Zlatovská s archívnymi fotografiami.

Štefan z Ameriky domov posielal peniaze a dom sa podarilo prestavať. „Do Ameriky však musel odísť sám. Bol nešťastný, že doma musel zanechať manželku a dve malé deti, chlapčeka Janka a dcérku Katušku. Ale bolo treba zarobiť peniaze na živobytie. V USA bol vyše päť rokov,“ vysvetlila pani Božena Zlatovská.

Š. Masaryk v ateliéri v Chicagu.

Štefan Masaryk robil dopoludnia v ťažkej práci v jednej fabrike, popoludní balil súčiastky v ďalšej fabrike. Domov posielal manželke a deťom pravidelne zarobené peniaze.

Štefan Masaryk mal počas vypuknutia 1. svetovej vojny 33 rokov. Po zajatí v Rusku bol odvečený okamžite do zajateckého tábora na Sibíri. Podmienky, v ktorých tu zajatci žili, boli neskutočne kruté.

„Dedko žil na Sibíri takmer šesť rokov. V tuhej sibírskej zime bolo mínus päťdesiat stupňov. Zima bola taká strašná, že

mu omrzli nohy a vlasy mu primrzali na drevenú dosku, na ktorej spával,“ uviedla vnučka Štefana Masaryka **Božena Rýdza**.

Do Ruska bol mladý tridsiatnik odveľený iba tri dni potom, ako sa vrátil domov. Vôbec si po vytúženom návrate z Ameriky neužil malé deti ani krásnu mladú manželku, na ktoré sa tak tešil. „Zajatie prežival s mnohými slovenskými vojakmi v rôz-

Fotografia zo Sibíri.

nych ruských mestách. Najdlhšie bol v Petropavlovsku,“ pokračovala Božena Rýdza.

Spomienky Štefana Masaryka na zajatie a Sibír boli strašné. „Hlad, bieda a obrovská zima. Mali sa tam veľmi zle. Naša generácia si také utrpenie už ani nevie predstaviť. Ráno bola na posteli srieň, boli celí premrznutí. Ťažký osud ho spútal so Sibírou až na takmer šesť rokov. Vrátil sa domov s podlomeným zdravím a omrznutými nohami,“ pokračovala Božena Zlatovská.

V zložitej vojnovnej situácii s obrovskou masou zajatcov a dezertérov začali vznikať československé légie. Ich existencia podporila českú a slovenskú politickú emigráciu v snahe o vytvorenie samostatného Československa. Aj vďaka légiam bolo Československo po skončení vojny považované za jednu z víťazných krajín.

„Dedko sa osobne na Sibíri stretol aj s Milanom Rastislavom Štefánikom. Keď sa Štefánik dozvedel, v akých ťažkých podmienkach tam títo zajatci žijú, pricestoval na Sibír a osobne navštívil takmer všetky legionárske pluky na fronte. Rozprával sa tu s vyčerpanými a podráždenými vojakmi,“ uviedla vnučka Božena Rýdza.

Vojaci sa mu sťažovali, že chcú ísť domov. Boli dlho odkázaní sami na seba, bez sľúbenej pomoci. „Štefánika to trápilo a zo všetkých síl sa snažil vyriešiť ich skorý návrat domov,“ prízvukovala Božena Rýdza.

Božena Zlatovská dodnes rozmýšľa, ako Štefana Masaryka vo Štvrtku vlastne rakúsko-uhorská armáda našla a povolala na front.

„Zo Štvrtka bol pravdepodobne jediný, čo na front odišiel. Neviem, ako ho objavili. Sám by sa určite neprihlásil,“ skonštatovala.

Ani návrat československých legionárov do rodnej vlasti nebol jednoduchý. Návrat domov po skončení vojny bol spojený s precestovaním tisícok kilometrov po súši i moriach.

„Najskôr cestoval vlakom z Petropavlovskaja do Vladivostoku. Tam sa nalodil a pokračoval loďou ďalej až do talianskeho prístavného mesta Terst. Oboplávali celú Áziu. Odtiaľ vlakom do Prahy. Z Prahy do Trenčianskych Bohuslavíc. A to už bol vlastne doma, vo Štvrtku,“ pokračovala Božena Rýdza.

Doma ho očakávala túžobne celá rodinka. Po rokoch strávených v Amerike a na Sibíri boli Štefanove deti Janko a Katka už takmer dospelé. „Otec sa deťom vrátil po dvanástich rokoch odlúčenia a rodinka mohla konečne začať žiť normálnym životom,“ potešila sa vnučka Štefana Masaryka.

Prvé stretnutie po dvanástich rokoch s vlastnými deťmi bolo veľmi ťažké. „Malá Katka kričala: Akýsi starý dedko ide k nám. Vlastná dcéra ho nespoznala. Po dlhej plavbe loďou bol

zarastený a na nespoznanie. Kozmetika žiadna. Boli radi, že majú trochu vody na umytie,“ skonštatovala Božena Zlatovská.

Najbližšia rodina dodnes ako oko v hlave opatruje veľmi

Posledná fotografia Štefana Masaryka s fajkou.

vzácné vyše storočné fotografie z pôsobenia Štefana Masaryka v Amerike. Zopár záberov zostalo aj z legiónárskych čias na Sibíri.

U vnučky Boženky je ozdobou šperkovnica, ktorú jej dedko dostal 15. júna 1917 v zajatí od kamaráta **Františka Majerczyka**. Šperkovnica má už vyše sto rokov. Štefan Masaryk ju po návrate zo Sibíri venoval svojej dcére Katke.

„Na drevenej šperkovnici, na ktorej dedkov druh zo zajatia vyrezal kvety, je aj

venovanie: Na pamiatku zo zajatia – Petropavlovsk – Sibír, rok 1917. Šperkovnicu mi venovala moja mama. Doteraz leží na toaletnom stolíku,“ zaspomínala si pani Rýdza. Fotografie malých detí Štefana Masaryka s manželkou, záber Amerikána Štefana z ateliéru v Chicagu či fotografia zo zakladania Slovenského evanjelického spolku Jána Kollára v USA v roku 1904 by boli ozdobou každého múzea.

„Fotky opatrujeme ako oko v hlave. Aj tú deduškovu poslednú, s fajkou v ruke,“ vyznala sa Božena Zlatovská.

Štefan Masaryk sa napriek zložitému životu a pohnutému osudu dožil úctyhodného veku. V roku 1971 zomrel ako 90-ročný. Aj keď následky zo zajatia niesol so sebou celý život, celý život prežil veľmi aktívne. Na svoj ťažký osud sa nezvykol

nikdy sťažovať. Na legionárske časy ale spomínal iba zriedka. Po roku 1945 boli časy legionárov v našej vlasti aj tak témou, o ktorej sa „pre istotu“ veľa nehovorilo.

„Pracoval potom trvalo vo Štvrtku na železnici v strážnom

Ozdobná šperkovnica zo zajatia má už vyše sto rokov.

domčeku. Veľmi mu to pomohlo, trvalo zarábalo. A napriek všetkému, čo prežil, dožil sa deväťdesiat rokov. Zdravie mu nepodlomilo ani fajčenie fajky, nikdy nepotreboval doktora,“ prezradila Božena Zlatovská.

Vo vyššom veku na dôchodku sa vo voľnom čase rád venoval aj s manželkou prácam vo veľkej záhrade. „Okopávali, rýľovali, obrábali políčka, všetko robili ručne, nemali sme ešte vtedy žiadnu strojovú techniku. Až neskôr sa kúpil traktor,“ pripomenula na záver manželka Masarykovho vnuka Božena Zlatovská.

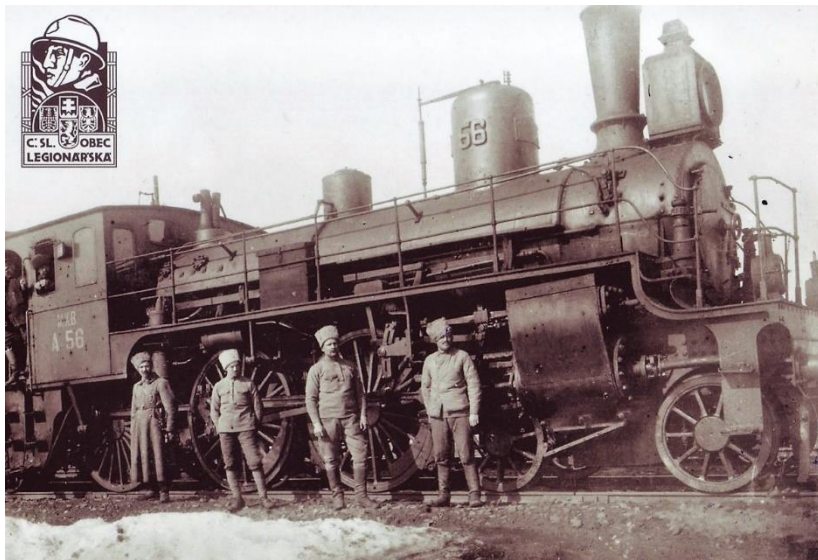
www.sme.sk 07.10.2017

pomocná evidencia 762/1/2017

Trinásť zrekonštruovaných vagónov repliky Legiovlaku a v ňom storočná história života legionárov, ktorí výraznou mierou pomohli snahe o vytvorenie samostatného Československa. V obrovskej databáze Legiovlaku, ktorý od začiatku augusta až do konca septembra tohto roku brázdil celé Slovensko, našli najbližší príbuzní legionára **Štefana Masaryka** aj tie najpodrobnejšie informácie o jeho zajatí na Sibíri i vstupe do československých légii v Petropavlovsku.

Pojazdné „vlakové múzeum,“ ktoré bolo počas 1. svetovej vojny cestujúcimi kasárňami, tak v ich mysliach opäť oživilo

život ich predka. Potomkovia legionárov z celého Slovenska a Českej republiky navštevovali Legiovlak dúfajúc, že v databáze

nájdu aj informácie o svojom predkovi, ktorý sa do bojov na Sibíri zapojil.

Božene Zlatovskej, manželke vnuka Štefana Masaryka, ešte aj dnes behajú zimomriavky po celom tele. Aj ona sa vy-

brala do poslednej slovenskej zastávky Legiovlaku v Bratislave. Po vyše sto rokoch sa tam dozvedela mnohé nové a presné informácie.

„Chlapcom v dobových uniformách z Legiovlaku stačilo meno, priezvisko a dátum narodenia. A potom to prišlo. Počítač vychrlil všetky dostupné údaje o našom legionárovi Štefanovi Masarykovi,“ potešila sa Božena Zlatovská.

V legionárskej databáze nechýbali okrem vojnových faktov ani informácie o jeho živote pred začatím 1. svetovej vojny vrátane vierovyznania, rodiska či povolania.

„Pre nás boli najpodstatnejšie údaje a dátumy z vojny. Manželovho dedka

zajali v hodnosti desiatnika 2. novembra 1914 v ruskom Opavetove. Dozvedeli sme sa aj dátum zaradenia do légii v Petro-

pavlovsku. Bol nim 12. september 1918. Bolo tam uvedené aj ukončenie činnosti v légiách 11. októbra 1920. Pôsobil v ľahkom delostreleckom pluku,“ uviedla Božena Zlatovská niektoré informácie zistené priamo z osobného listu legionára z Legionárskeho poslužného spisu.

Jednou z najvýznamnejších osobností československých légií z nášho regiónu bol právnik, politik a novinár **Ivan Markovič**.

Rodák z Myjavy (narodený 3. júna 1888), ktorý žil v Novom Meste nad Váhom od roku 1891 až do začiatku svojich štúdií, bol počas 1. svetovej vojny jedným z hlavných organizátorov československých légií v Rusku.

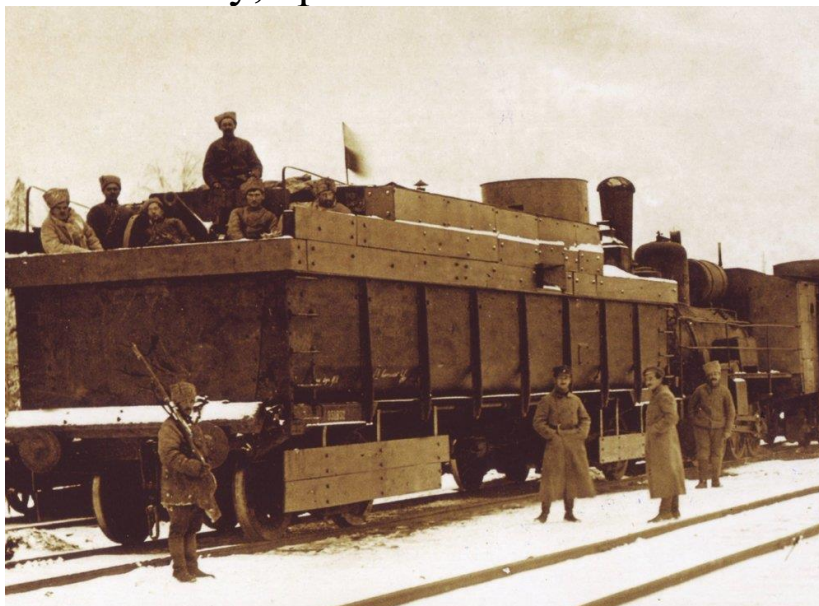
Tvorcovia Legiovľaku jeho portrét vystavili medzi ďalšími slovenskými velikánmi (**Jozef Gregor Tajovský**, **Janko Jeseňský** a mnohí iní), ktorí vstúpili do radov československých légií.

„Databáza legionárov začala vznikať hneď po vzniku Československa a najmä okolo roku 1920. Bola to zložitá a veľmi dlhá činnosť. Dodnes sa podarilo v databáze skompletizovať informácie o 130 tisícoch legionároch,“ uviedol veliteľ posádky repliky Legiovľaku **Zdeněk Votava**.

Po ukončení 1. svetovej vojny mali na základe príslušnosti k československým légiám v nich bojujúci vojaci aj isté výhody.

„Ak podľa Legionárskeho zákona dostal muž status legiónára, každý rok odslúžený v légiách sa mu započítal do dôchodku ako tri odpracované roky,“ potvrdil Zdeněk Votava.

Vo vlaku s trinástimi vozňami hľadali podľa Zdeňka Votavu svojich predkov ľudia denne. Spolu s množstvom iných záujemcov mohli vidieť neľahké prostredie, v ktorom ich predkovia prežili boje na Sibíri na Transsibírskej magistrále.

Legiovlak brázdil Slovensko celé dva mesiace. V dokonalej replike Legiovlak z obdobia 1918 – 1920 nechýbal ani krajčírsky, ubytovací, dielenský, zdravotnícky, obrnený, ubytovací, štábny, poštový, filmový či veliteľský vozeň.

Nájdene stopy po guľkách v exteriéri dielenského vozňa sú aj po sto rokoch tragickým mementom. Na Slovensku stál Legiovlak v deviatich staniaciach. Prvotná myšlienka na vytvorenie pojazdného múzea Legiovlak vznikla v roku 2008. V archíve bolo množstvo fotografií, ktoré zachytili vozne a ich vojnové vybavenie. Partia nadšencov začala s tromi vagónmi, každoročne pribúdali nové.

„Nápad mal brat Žuffa z Olomouca. Vlak je projektom Československej obce legionárskej. Dnes má trinásť vagónov.

Momentálne dávame dohromady parnú lokomotívu. Jazdiť by mala už od budúceho roku,“ pokračoval Zdeněk Votava.

Storočnú históriu legionárov okrem dokonalej repliky vlaku pripomínajú predovšetkým veľmi vzácne originály dobových predmetov, ktorými sú interiéry vagónov doslova obsypané.

Návštevníci pojazdnej expozície neveriacky spoznávajú, ako bol Legiovlak vybavený. Telefóny, poštové priečky, kvalitné písacie stroje, chirurgické nástroje, samovary,

šijací stroj, krajčírské figuríny na odevy, dielenské náradie, filmová kamera, ale aj bankovky, mince, šable, guľomety, delo, uniformy, ručne vyrezaný šach, dobové noviny a knihy, injekčné striekačky a dokonca aj drevená protéza v zdravotníckom vozni pripomínajú dobu zo začiatku minulého storočia.

„Legiovlak už v minulom roku navštívilo 177 tisíc návštevníkov.

Od marca tohto roku jeho interiér a exteriér obdivovalo 119 tisíc záujemcov. Záujem medzi verejnosťou je obrovský, ohlasy sú pozitívne,“ pokračoval náčelník posádky Legiovlaku.

Každý z dobových vagónov je rozdelený na dve časti. V prvej časti je predstavený interiér vagóna z danej doby a v druhej časti sú vo vitrínach prezentované originálne

predmety, ktoré boli spojené so životom československých legionárov.

Legiovlak je nabitý muzeálnymi predmetmi, ktoré sú skutočnými raritami. „V ubytovacom vozni je jediná dochovaná filmová premietacia, ktorú skutočne naši legionári na Sibíri používali,“ podotkol Zdeněk Votava.

Pánsku zostavu návštevníkov určite zaujme vystavené delo či guľomet, ale aj pohľad do exkluzívne vybaveného veliteľského vozňa, v ktorom

nechýba nádherný gramofón.

„V tomto vagóne je aj vzácny samovar. Veľa legionárov si samovary priviezlo domov. Samovary a popíjanie čajov sa

stali symbolom,“ pokračoval Zdeněk Votava. Originálny poľný telefón v štábnom vagóne patrí medzi ďalšiu z množstva vzácných vojnových rarít.

„V dobe mobilných telefónov, keď sú na veľkom ústupe aj tradičné pevné linky, musia rodičia deťom vysvetľovať, že takto v minulosti vyzerali telefóny. Najnovšia generácia by takéto telefóny už nedokázala bez pomoci vôbec rozpoznať,“ usmial sa desiatnik Zdeněk Votava.

Zdravotnícky vozeň naháňa depresívne predstavy o množstve zranených vojakov a o operáciách vo vozni. Množstvo chirurgických nástrojov, ale aj kliešte na trhanie zubov a fľaštičky s dezinfekčnými prostriedkami vás zavedú do priestorov bolesti, v ktorých sa uskutočňovali aj amputácie zdevastovaných končatín.

„Vystavené nástroje zubára boli pred sto rokmi skutočne v ústach našich legionárov,“ potvrdil sprievodca vojnovou históriou.

V dokonalej expozícii legionárskeho vlaku vás určite zaujme aj poštový vagón a v ňom korešpondenčný lístok z brezovej kôry.

„Na Sibíri bol spočiatku veľký nedostatok papiera a písacích potrieb. Preto vojaci posielali listy domov na brezovej kôre. Va-

gón distribuoval poštu aj medzi jednotlivými stanicami, ktorými prechádzal,“ uviedol Zdeněk Votava.

Kým však prišli listy od legionárov k svojim milým, prešli nekonečné mesiace.

Napriek tomu to bol jediný spôsob, ako oznámiť najbližším, že legionár je ešte stále medzi živými a nevie sa dočkať svojej vytúženej lásky. Poštové priečinky s nápismi Ťumen, Čita, Marinsk, Irkutsk, Petropavlovsk, Krasnojarsk či Vladivostok sú dôkazom, že listy sa odovzdávali počas celej trasy na ďalšiu cestu k adresátom.

Vlak sa presúval rýchlosťou 50 km/h a legionári si v ňom v nepredstaviteľnej ruskej zime poriadne vytrpeli.

„Aj keď v každom vozni bola piecka, legionári dostali vo vlakoch zabráť. To, čo prežili, bolo niečo neskutočné. Pre radových vojakov boli určené niekdajšie nákladné vagóny – dobytčiaky. Dôstojníci mali osobné vagóny. Tie boli vyhrievané aj systémom pripojeným priamo k parnej lokomotive,“ pokračoval Zdeněk Votava.

Legiovlak, vojenské múzeum na koľajniciach, je projektom Československej obce legionárskej, ktorá vytvorila presnú repliku legionárskeho vlaku z rokov 1918 až 1920, kedy na Transsibírskej magistrále v Rusku bojovalo vyše 70-tisíc vojakov

Československých légií. Od marca 1918 sa československé vojsko na Rusi zabývalo vo vlakoch v počte 12 – 16 mužov na jeden vozeň. Vlaky slúžili ako pojazdná kasáreň a stali sa do roku 1920 domovom našich vojakov, ktorí si ich postupne zriadňovali a zdobili.

V druhej polovici roku 1918 postupne dochádzalo k odstráneniu improvizácií, jednotlivé jednotky boli doplňované, nové sformované, a tým dochádzalo aj k budovaniu logistických a

podporných častí (kuchyne, pekárne, práčovne, zbrojárske, technické, krajčírské, dielenské, obuvnícke, stolárske a ďalšie dielne, sklady, štáby, ne-

mocnice a iné), a to predovšetkým vo vozňoch.

Pri dobývaní Transsibírskej magistrály dochádzalo k obsadzovaniu železničných úradov na staniach československými legionármi. V roku 1919 sa československý armádny zbor stiahol na Sibír k ochrane magistrály.

Po nástupe Červenej armády začiatkom roku 1920 začala evakuácia československých vojsk zo Sibíri do Vladivostoku a potom 42 lodnými transportmi do vlasti. Replika Legiovľaku po českých a slovenských železničných uzloch svoju spanilú jazdu definitívne ukončí v roku 2020.

www.sme.sk 29.10.2017

pomocná evidencia 799/1/2017

Ako sa slávilivianočné sviatky v okolí Trenčína? Vedeli ste, že Kubrej chodili v minulosti dievčatá spievať na Troch kráľov popod okná? Prečítajte si o zvykoch našich predkov viac.

Vianoce boli vždy opradené rôznymi zvykmi, ktoré mali zabezpečiť hospodársku prosperitu. Viaceré z nich majú korene v pohanských dobách a siahajú do dôb, kedy prostý človek veril v čarovné bytosti, javy a mágiu.

Takmer zabudnutým zvykom a tradíciám sa v regióne venuje **Jaroslava Kohútová** z Trenčianskeho osvetového strediska. Vďaka štúdiu literatúry zistila, že v Kubrej mali na Štefana dievky a mládenci zakázané schádzať sa až do polnoci. Ak zákaz porušili, zástupkyne nežnejšieho pohlavia museli do kostola za trest kúpiť sviece.

Najkrajší deň v roku – Štedrý deň dostal v minulosti rôzne mená. Dohviezdny deň, Kračun, Pôstny deň či Vilija.

„Názov je odvodený zo skutočnosti, charakteru obyčají, viažucich sa k tomuto dňu. Cieľom bolo zabezpečiť prosperitu, bohatosť, hojnosť pre spokojný, blahobytný život. Pre kresťanov znamenal pôst pred narodením Ježiša Krista,“ vysvetlila Jaroslava Kohútová.

Štedrý večer sa začínal zjavením prvej hviezdy, zvonením zvonov či zapálením sviečky na stole.

„Začínal sa vždy modlitbou, po nej nasledovala oblátka s medom, cesnakom, krížikom na čelo a jedli sa ďalšie vianočné jedlá. Popri tom sa nezabúdalo odložiť, vyniesť aj dobytku a robili sa rôzne magické úkony.

Gazda rozkrojil najkrajšie jablko, kde jeho zdravé jadrá znamenali zdravie a červivé boli predzvesťou smrti. Zároveň dal každému kúsok, čo znamenalo, že rodinu tvorí každý jej člen, ako kúsky tvoria celé jablko,“ pripomenula zvyky, ktoré sa dodnes dochovali v mnohých rodinách, i keď v upravenej podobe.

Najväčší vianočný sviatok, Božie narodenie, ustanovila už vo 4. storočí kresťanská cirkev za deň narodenia Krista. 25. december v minulosti nazývali Božím hodom alebo Svätou nocou.

„Prelínajú sa v ňom predkresťanské predstavy o znovuzrodení slnka so stredovekým cirkevným kalendárom, podľa ktorého bol tento deň považovaný aj za Nový rok.

Napríklad v Kubrej ráno gazdiná vložila do lavóra kúsok oblátky a peniaz – šesták. Každý člen rodiny sa musel v tejto vode opláchnuť. Gazda potom šesták vhodil v kostole do zvončeka a vodu vylial na miesto, kde sa nechodilo,“ uviedla Jaroslava Kohútová.

Na Druhý sviatok vianočný chodili v Kubrej na „ščefánsku vodu“. Do polnoci mali dievky a mládenci zákaz stretnúť sa.

„Ak sa stalo, že porušili tento príkaz, dievky

museli za trest kúpiť sviece do kostola a mládenci až päť kilogramov sviec. Pred kostolom sa dievky po dve, tri poschádzali a spoločne s fľašami v ruke šli na „kyselú vodu ščefánsku“ (kubranská kyselka),“ podotkla Jaroslava Kohútová s tým, že po vodu niekedy s dievkami išli aj mládenci s harmonikou.

Keď prišli ku kyselke, dievky do nej hádzali kúsok koláča alebo oblátky, aby aj voda vedela, že je veľký sviatok.

„Po nabratí vody sa pobrali domov. Po tom, ako prišli, pozametali izby a poutierali prach, zakúrili do sporáka a pobrali sa spať, čo bolo okolo tretej hodiny nadránom,“ uviedla. Mladí muži podľa nej zvykli okolo piatej nadránom brodiť kone v potoku. Kone mali byť tak celý rok zdravé.

Zvyky na pomerne malom území v Trenčianskej Turnej boli uvoľnenejšie. Zvykom bolo nakrmiť hydinu z odložených jedál

zo štedrovečerného stola, aby dobre niesla vajcia. Taktiež sa v tento deň rozkrájal a zjedol „šchedrákový“ koláč. Tí gazdovia, ktorí mali kone, „rajtuvali“ s nimi po potoku, aby boli bystré a pekné.

„Keď však bol zamrznutý potok, tak ich prehánali v snehu po dvore,“ vysvetlila Jaroslava Kohútová, ktorá pozná najmä zvyky z Turnej, odkiaľ pochádzali jej rodičia.

V posledný decembrový deň chodili Kubrania do kaplnky zavrieť starý rok. Na Nový rok však platili rôzne magické úkony a priaznivé veštby.

„Novoročné obrady a rituály mali odhaľovať budúcnosť, chrániť od pohrôm, prispieť k blahobytu a priniesť šťastie,“ podotkla.

Sviatok Troch kráľov patril v Kubrej k najzaujímavejším dňom roka. Podľa Kohútovej chodili desať až trinásťročné dievčatá spievať popod okná najmä tých domov, kde mali dospelých mládencov.

„Spievali trojkráľovu pieseň Išli tri krále od východu, a vianočnú pieseň Z Panny Pán Ježiš je narodený,“ dodala Jaroslava Kohútová.

www.sme.sk 24.12.2017

pomocná evidencia 933/1/2017